

დამნაშავის პიროვნება – სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელი მნიშვნელოვანი გარემოება

პროფესორი, სამართლის დოქ. *მაია ივანიძე*, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

I. შესავალი

სასჯელის დანიშვნა – სისხლის სამართლის საქმის განხილვის მნიშვნელოვანი სტადიაა. დანაშაულის კვალიფიკაციის განსაზღვრისა და კონკრეტულ დანაშაულში პირის ბრალეულობის დადგენის შემდეგ, მოსამართლემ დამნაშავეს – სამართლიანი, პროპორციული და ჩადენილი დანაშაულის თანაზომიერი სასჯელის სახე და ზომა უნდა შეუფარდოს.

ეს მეტად საპასუხისმგებლო და მრავალმხრივი პროცესია. ის დაკავშირებულია სისხლის სამართლის პოლიტიკასთან, სისხლის სამართლის პრინციპებთან, სასჯელის მიზნებთან და სასჯელის სახეებთან. მართალია, თითოეული ეს საკითხი ცალკეული კვლევის საგანია, მაგრამ სასჯელის დანიშვნასთან მჭიდროდ დაკავშირებული და არსებითი ხასიათის მქონე.

საკითხის აქტუალობა განპირობებულია იმ გარემოებითაც, რომ ბოლო პერიოდში სასჯელისა და მისი შეფარდებისას გასათვალისწინებელი გარემოებების შესწავლით ქართველი მეცნიერები უფრო მეტად დაინტერესდნენ. ამის დასტურია, ის რომ საქართველოში აღნიშნულ საკითხს არაერთი კვლევა, სახელმძღვანელო და სადისერტაციო ნაშრომი მიეძღვნა.¹ სისხლისსამართლებრივ სანქციებთან და სასჯელის შეფარდებასთან დაკავ-

შირებით მნიშვნელოვანია ქართველ და გერმანელ მეცნიერთა სტატიები, რომელიც კრებულის სახით გამოიცა და თანამედროვე მიგნებებით სიახლეს წარმოადგენს სისხლის სამართლის თეორიასა თუ პრაქტიკაში.²

სისხლის სამართლის ლიბერალიზაციის პოლიტიკიდან გამომდინარე დღეს მეტად აქტუალურია სასჯელის შეფარდებისას ინდივიდუალიზაციის პრინციპის მეცნიერული კვლევა.

არ შეიძლება სასჯელი იყოს სამართლიანი, თუ იგი ინდივიდუალიზებული არ იქნება. ამასთან, სისხლის სამართლის პოლიტიკის შემოქმედთა წრე არ შემოიფარგლება მხოლოდ კანონმდებლით, რაც ქართული სისხლის სამართლის განვითარებას კიდევ უფრო მეტად უწყობს ხელს.³

სასჯელის დანიშვნის ზოგადი საწყისები განსაზღვრულია საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის⁴ 53-ე მუხლით. აღნიშნული ნორმა იმდენ საკვანძო საკითხს მოიცავს, რომ თითოეული მათგანი დამოუკიდებელ კვლევას ნამდვილად იმსახურებს. ყველა გარემოების განხილვა ერთი სტატიის ფარგლებში შეუძლებელია. ამიტომ მოცემულ სტატიაში წარმოდგენილია სასჯელის დანიშვნასთან დაკავშირებული ის გარემოება, რომელიც საკანონმდებლო კონსტრუქციის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია. ეს გახლავთ დამნაშავის პიროვნების საკითხი.

სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილი სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელ სხვა გარემოებებთან ერთად, დამნაშავის წარსულ ცხოვრებას ითვალისწინებს. აღნიშნულ მუხლში სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელ გარემოებად ცალკე

¹ *ლეკვეიშვილი, მზია/ ნაჭყებია, გურამ/ ივანიძე, მაია/ თოდუა, ნონა/ მჭედლიშვილი-ჰედრიხი, ქეთევან/ ცქიტიშვილი, თემურ*, წიგნში: სისხლის სამართლის კანონმდებლობის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, 2016; *ვარძელაშვილი, იოსებ*, სასჯელის მიზნები, 2016; *მახარობლიძე, თამარ*, სასჯელები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსის მიხედვით, წიგნში: არასრულწლოვანთა კანონმდებლობის ანალიზი და სასამართლო პრაქტიკა, 2017; *გამყრელიძე ოთარ/თოდუა, ნონა/ ივანიძე, მაია*, და სხვები (გამომცემლები), სისხლისსამართლებრივი სანქციები და სასჯელის შეფარდება, 2021; *ფაფიაშვილი ლალი/ივანიძე, მაია/თოდუა ნონა/ ცქიტიშვილი, თემურ/ ხერხეულიძე, ირინე*, სანქციები სისხლის სამართალში, 2019.

² *გამყრელიძე ოთარ/თოდუა, ნონა/ ივანიძე, მაია*, და სხვები (გამომცემლები), სისხლისსამართლებრივი სანქციები და სასჯელის შეფარდება, 2021.

³ *ობანაშვილი, ანრი*, სისხლის სამართლის პოლიტიკის აქტუალური ტენდენციები საქართველოში, DGSIZ (გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი) 4/2022, 153 (ქართულენოვანი ვერსია).

⁴ შემდგომ შემოკლებულია, როგორც სსკ.

არ არის მითითებული დამნაშავეს პიროვნება. სხვაგვარ მიდგომას ვხვდებით საქართველოს არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსში.⁵ აღნიშნული კოდექსის მე-7 მუხლის თანახმად, კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მიმართ გამოყენებული ზომა ჩადენილი ქმედების თანაზომიერი უნდა იყოს და მის პიროვნებას, ასაკს, საგანმანათლებლო, სოციალურ და სხვა საჭიროებებს უნდა შეესაბამებოდეს. ამკ-ის 75-ე მუხლის თანახმად, არასრულწლოვნისათვის სასჯელის შეფარდებისას მოსამართლე პირველ რიგში ითვალისწინებს მის საუკეთესო ინტერესებს და ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშს. ანგარიშში დეტალურად უნდა იყოს ასახული არასრულწლოვანის პიროვნული მახასიათებლები და ის გარემო, სადაც მას რეალურად უწევს ყოფნა. ამკ-ით გათვალისწინებული ყველა ეს გარემოება მისასაღმებელია და არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესით არის განპირობებული.

ნაშრომის მიზანია დამნაშავეს პიროვნების, როგორც სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელი გარემოების საკითხი მოცემული იყოს სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილში.

ეს კი მატერიალური სისხლის სამართლის ფუნდამენტური პრინციპების (ინდივიდუალიზაციის, პროპორციულობის პრინციპები), გათვალისწინებით უნდა მოხდეს.

დამნაშავეს პიროვნების, როგორც სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელი გარემოების საკითხი საინტერესოა ევროკავშირის ქვეყნების გამოცდილების გაზიარებისა და მათი საკანონმდებლო სისტემასთან ჰარმონიზაციის კუთხით.

II. დამნაშავეს პიროვნების საკითხი სასჯელის დანიშვნისას

თითოეული პიროვნება განსაზღვრული სოციალური ტიპია, რომელიც შესწავლილი უნდა იქნეს მის მოქალაქეობრივ, მორალურ-ეთიკურ და პოლიტიკურ თვისებათა ქრილში.⁶

⁵ შემდგომ შემოკლებულია, როგორც ამკ.

⁶ *ლეკვეიშვილი, მზია*, სასჯელის ინდივიდუალიზაცია, როგორც სასჯელის შეფარდების მნიშვნელოვანი პრინციპი, წიგნში: სისხლის სამართლის ლიბერალიზაციის ტენდენციები საქართველოში, 2016, გვ. 198.

სასჯელის დანიშვნისას არსებითი ხასიათის მქონეა სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილით განსაზღვრული გარემოებანი. ამ გარემოებათა კონკრეტულ ჩამონათვალში ვერ ვხვდებით დამნაშავეს პიროვნებას, როგორც სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გარემოებას. ამ მუხლის შესაბამისი ნაწილით გათვალისწინებული გარემოებების ნუსხა შემდეგია: პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი და დამამძიმებელი გარემოებანი, დანაშაულის მოტივი და მიზანი, ქმედებაში გამოვლენილი მართლსაწინააღმდეგო ნება, მოვალეობათა დარღვევის ხასიათი და ზომა, ქმედების განხორციელების სახე, ხერხი და მართლსაწინააღმდეგო შედეგი, დამნაშავეს წარსული ცხოვრება, პირადი და ეკონომიკური პირობები, ყოფაქცევა ქმედების შემდეგ, განსაკუთრებით მისი მისწრაფება აანაზღაუროს ზიანი, შეურიგდეს დაზარალებულს.

დასახელებულ გარემოებათაგან თითოეული მათგანი უშუალოდ დაკავშირებულია დამნაშავეს პიროვნებასთან. ის მრავლისმომცველია. პიროვნება განსაკუთრებული ფენომენია თავისი ღირებულებებით: ინტელექტით, განათლებით, მსოფლმხედველობით, ნებელობით, მოვლენებისადმი დამოკიდებულებით.

დამნაშავეს მიერ ჩადენილი ქმედების, დამდგარი შედეგის და ზემოთჩამოთვლილი მთელი რიგი გარემოებების შეფასებით ხდება, როგორც ქმედების კვალიფიკაციის, ასევე სასჯელის სახისა და ზომის შერჩევა. ამ თვალსაზრისით მთავარია დამნაშავეს პიროვნება, რომელიც დანაშაულებრივ ქმედებას ახორციელებს.

საკანონმდებლო კონსტრუქციის კუთხით ძალზედ მნიშვნელოვანია, რომ სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილი ცალკე ითვალისწინებდეს დამნაშავეს პიროვნებას. ამ საკითხის ირგვლივ ხშირია მეცნიერული შეფასებები. არსებობს მოსაზრება, რომ წარსული ცხოვრება თავისთავად მოიცავს დამნაშავეს პიროვნებას. რთულია ამ მოსაზრების გაზიარება, რამდენადაც თავად დამნაშავენიც განსხვავდებიან ფსიქოლოგიურად, მორალურად. განსხვავდება მათი ასაკი, ქცევა, ხასიათი, პიროვნული და სოციალური პროფილი, დამნაშავეს ტიპოლოგია⁷, რაც თავისთავად მხოლოდ მისი წარსული არ არის.

⁷ *შალიკაშვილი, მორის*, დამნაშავეს პიროვნება და დანაშაული, ვიქტიმოლოგია – მეცნიერება დანაშაულის მსხვერპლის შესახებ, 2011, გვ.168.

მნიშვნელოვანია, რომ ზოგიერთი ადამიანი ხასიათდება აგრესიულობით და ეს თვისება ზოგადად მის საქციელში ვლინდება. ფსიქოლოგიაში დამკვიდრებული ე. წ. დიდი ხუთეული არის მოდელი, რომელიც განაპირობებს პიროვნების ქცევას:

1) ლიაობა; 2) ორგანიზებულობა; 3) ექსტრავერტობა (ექსტრავერსია); 4) კეთილმოსურნეობა 5) ნევროტიციზმი.

ზოგადად ხასიათის თვისება მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს პიროვნების დამნაშავედ ჩამოყალიბებაზე (ალტრუიზმი, ემპათია იმპულსურობა);⁸

იურიდიულ მეცნიერებაში ხშირად ხაზგასმას ხდება პიროვნების ქცევაზე, როგორც პიროვნების შინაგანი ბუნების გამოვლენის საშუალებაზე, ასევე მნიშვნელოვანია დამნაშავის პიროვნების საკითხი. ზოგიერთი კრიმინოლოგი მას დანაშაულის ჩამდენ პირს უწოდებს,⁹ ზოგი დამნაშავეს,¹⁰ ზოგიერთი კი უშუალოდ დამნაშავეობასთან მიმართებით განიხილავს.¹¹

ტერმინ „დამნაშავის“ კუთხით საინტერესოა სსკ-ის 39-ე მუხლი, სადაც სასჯელის მიზნების ჩამონათვალში მოცემულია ტერმინი „დამნაშავე“. კერძოდ, სასჯელის მიზანია სამართლიანობის აღდგენა, ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება და დამნაშავის რესოციალიზაცია. პროფ. გურამ ნაჭყებია ტერმინ დამნაშავეს არაიურიდიულ ტერმინად განიხილავდა.¹²

სასჯელს აქვს სოციალური ფუნქცია. პირს სასჯელი ეკისრება არა მარტო ჩადენილი ქმედებისათვის, არამედ იგი მიმართულია სოციალური ჩვევის შეცვლისკენ. სასჯელის მიზანიც ხომ ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში დამნაშავის გამოსწორება და მისი რესოციალიზაციაა, ამიტომ დამნაშავის პიროვნების ღრმა შესწავლა სასჯელის მიზანს ემსახურება.

სასჯელის ინდივიდუალიზაციის განსასაზღვრად სასამართლო უნდა ფლობდეს პიროვნების

მახასიათებლებს, როგორც დადებითს, ისე უარყოფითს. სასამართლო პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევები, რომ პიროვნების შესწავლის საკითხი ამოიწურება მხოლოდ მისი სამსახურიდან, მეზობლებიდან მიღებული დახასიათებით. რაც არ არის საკმარისი პიროვნების ფსიქო-სოციალური პორტრეტის წარმოსადგენად.

საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსი 132-24-ე მუხლი ადგენს, რომ სასამართლოს კანონით დადგენილ ფარგლებში გამოაქვს სასჯელი, რომელიც ეფუძნება ჩადენილი დანაშაულის გარემოებებსა და დამნაშავის პიროვნებას. ფრანგულ კოდექსში გამოიყენება ტერმინი „პერსონალიზაცია“ „ინდივიდუალიზაციის“ ნაცვლად.¹³

ესპანეთის სისხლის სამართლის კოდექსში სასჯელის სამართლებრივი ჩარჩო ძალიან ფართოა, რაც ხელს უწყობს სასჯელის დანიშნისას მის ინდივიდუალიზაციას ქმედებისა და დამნაშავე პიროვნების მახასიათებლებიდან გამომდინარე.¹⁴

გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 46-ე პარაგრაფით გათვალისწინებულია გარემოებები, რომლებიც მხედველობაში მიიღება სასჯელის დანიშნის დროს და თითქმის ანალოგიურია საქართველოს სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული გარემოებებისა.

გერმანიის, ტიუბინგენის ებერჰარდ კარლის უნივერსიტეტის პროფესორი, კრიმინოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორი, დოქტორი იორგ კინციგი თავის მოხსენებასა და სტატიაში ხაზს უსვამს გარემოებას, რომ სასჯელის შეფარდების დროს აუცილებელია პრევენციული მიზნების გათვალისწინება.

ავტორის მოსაზრებით, ასევე მნიშვნელოვანია საზოგადოებაში დამნაშავის მომავალი თანაცხოვრებისათვის სასჯელის ზეგავლენის გათვალისწინება. სწორედ ამ გარემოების მხედველობაში მიღებით, სასჯელი ისე უნდა განისაზღვროს, რომ მანამდე კარგად სოციალიზებული დამნაშავის დესოციალიზაცია არ მოხდეს.¹⁵

⁸ Wortley, Richard, Crime, Science Series, Psychological Criminology, An integrative approach, 1 Criminal psychology.1 Title HV6080 W67 2011, p. 91.

⁹ წულაია, ზაური, კრიმინოლოგია, (ზოგადი ნაწილი), 2003, გვ. 73.

¹⁰ შალიკაშვილი, მორის, კრიმინოლოგია, მესამე გამოცემა, 2017, გვ. 211.

¹¹ Кузнецова, Н.Ф., Преступление и преступность, 1969.

¹² ნაჭყებია, გურამ, სისხლის სამართლის მეცნიერების მეთოდოლოგიური ანბანი, 2006, გვ. 157-158.

¹³ Papatheodoru, Theodore, De Individualizatio, des peines et la personalization de Sanctions Revue international de criminology ed de police technique, No. 1, 1993, p.109.

¹⁴ Ristea, Ion, Considerations on the concept of Personalizing the penalties, Lex ET Scientia International Journal, Issue No XX, Vol. 2, 2013, p.136-137.

¹⁵ Kinzig, Jörg, Überblick über die Grundsätze der Strafzumessung im Deutschen Recht, Strafrechtliche Sanktionen und Strafzumessung, 2021.

საერთაშორისო სასამართლო სასჯელის შეფარდებისას გასათვალისწინებელ გარემოებათა ნუსხაში ხაზს უსვამს მსჯავრდებულის პიროვნებას. პიროვნება განსაკუთრებული ფენომენია თავისი განათლებით, მსოფლმხედველობით, ნებელობით, მოვლენებისადმი დამოკიდებულებით.

საქმეში „ენგელი და სხვები ნიდერლანდების წინააღმდეგ“ კომისიის წინაშე განაცხადის შეტანის მომენტში ყველა განმცხადებელი იყო წვევამდელი ჯარისკაცი, რომლებიც მსახურობდნენ ნიდერლანდების შეიარაღებულ ძალებში და ჰქონდათ სხვადასხვა თადარიგის წოდება. მათ შეეფარადათ განსხვავებული სასჯელები თავიანთი ნაწილების სამხედრო დისციპლინის წინააღმდეგ მიმართული სამართალდარღვევისათვის. მოცემულ საქმეში სასჯელების ხასიათი დამოკიდებული იყო სამართალდამრღვევთა წოდებებზე. 1903 წლის კანონის შესაბამისად დისციპლინური სასჯელების აღსრულების წესი განსხვავდებოდა წოდებების მიხედვით.¹⁶ მაშასადამე, დამნაშავის პიროვნება, მისი დამსახურება, მისი წოდება – ინდივიდუალური ნიშანია.

როგორც ეროვნულ სასამართლოში, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში დამნაშავის პროფესიული საქმიანობა, როგორც მისი ინდივიდუალური ნიშანი, სასჯელის შეფარდების დროს შესაძლოა არსებითი მნიშვნელობის გახდეს. სასჯელის დანიშვნისას ასევე გასათვალისწინებელია პროფესიისადმი დამოკიდებულება და პროფესიული მოვალეობის შესრულებისას გამოხატვის ფორმა. კონკრეტულ საქმეში ევროპული სასამართლო დამნაშავის პროფესიიდან გამომდინარე მსჯელობს და აღნიშნავს, რომ მომჩივანს, როგორც პროფესიონალ ჟურნალისტს არ შეიძლებოდა არ სცოდნოდა ინფორმაციის კონფიდენციალურობის შესახებ.¹⁷

ცხადია, იდეალური იქნებოდა, რომ ინდივიდუალობის თეორიიდან გამომდინარე, თითოეული

დამნაშავე შესწავლილიყო სპეციალურად მისთვის შემუშავებული მეცნიერული პროგრამით ამ ინდივიდის სულიერი და ფიზიკური ორგანიზაციის საფუძველზე.¹⁸ ამ კუთხით მნიშვნელოვანია ამკ, რომელიც ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შესწავლის აუცილებლობას ანებს არასრულწლოვანი დამნაშავისთვის სასჯელის დანიშვნისას.

III. არასრულწლოვანი დამნაშავისათვის სასჯელის დანიშვნის თავისებურებანი

საქართველოში არსებული სისხლის სამართლის ლიბერალური პოლიტიკა განსაკუთრებულ ასახვას არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ზოგად პრინციპებში ჰპოვებს. იგი აქტიურად ვლინდება არასრულწლოვანთა სასჯელის დანიშვნის ზოგად საწყისებსა და არასრულწლოვანისათვის კანონით გათვალისწინებულზე უფრო მსუბუქი სასჯელის დანიშვნისას.

არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესების პრიორიტეტულობა სხვა პრინციპთა შორის უმთავრესია. მართალია, არასრულწლოვანისათვის სასჯელის დანიშვნისას ჩვენს ქვეყანაში აქტიურად მოქმედებს თანაზომიერების პრინციპი, ყველაზე მსუბუქი საშუალებისა და ალტერნატიული ზომის პრიორიტეტულობის პრინციპი, პატიმრობის, როგორც უკიდურესი ღონისძიების პრინციპი, არასრულწლოვანის პირადი ცხოვრების დაცულობის პრინციპი, მაგრამ უმთავრეს და ამოსავალ პრინციპად არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესი რჩება.

სწორედ არასრულწლოვანის საუკეთესო ინტერესი არის მითითებული ამკ-ის 75-ე მუხლში სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელ უპირველეს გარემოებად, ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშთან ერთად. ორივე გარემოება დამნაშავე არასრულწლოვანის პიროვნების კარგად შესწავლას და ინდივიდუალური მახასიათებლების გამოკვეთას ემსახურება.

სასჯელის დანიშვნისას კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვანის ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის შედეგნა მიზნად ისახავს არასრულწლოვანის სოციალური გარემოს, მისი უნარებისა და ინდივიდუალური საჭიროებების

¹⁶ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს 08.06.1976 წლის გადაწყვეტილება საქმეზე „ენგელი და სხვები ნიდერლანდების წინააღმდეგ“, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო, Nr. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72, განაჩენთა კრებული, წიგნი II, 2004, 9.

¹⁷ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს (დიდი პალატი) 29.03.2016 წლის გადაწყვეტილება საქმეზე „ბედატი შვეიცარიის წინააღმდეგ“, Nr. 56925/08, <https://hudoc.echr.coe.int/fre/?i=001-161898> (ბოლოს ნანახია: 02.10.2023).

¹⁸ *Путкин, А. А. /Кузмичева, Л. А., Правоведение 1985, N 1, с. 96.*

შესწავლას, რამაც მოსამართლეს ხელი უნდა შეუწყოს არასრულწლოვნის საუკეთესო ინტერესებზე დაფუძნებული ობიექტური სასჯელის შეფარდების პროცესში.

სასჯელის დანიშნისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გათვალისწინება მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მოსამართლეს სრული წარმოდგენა ექმნება არასრულწლოვანი ბრალდებულის პიროვნების შესახებ.

მოსამართლემ ინდივიდუალური ანგარიშის მეშვეობით სრულად უნდა შეისწავლოს არასრულწლოვნის აღზრდისა და ცხოვრების პირობები, არასრულწლოვნის შრომასთან დაკავშირებული უნარ-ჩვევები, სწავლისადმი მიდრეკილება, მისი ინტერესები, მეგობრების წრე, წარსულში გადატანილი სტრესი (მშობლების განქორწინება), არის თუ არა ძალადობის მსხვერპლი, არის თუ არა კონფლიქტური, ასევე სხვა პიროვნული მხარეები.

არასრულწლოვნის მიმართ სასჯელის დანიშვნასთან დაკავშირებით საინტერესოა ერთ-ერთი საქმე სასამართლო პრაქტიკიდან. ქუთაისის სააპელაციო სასამართლომ არ დააკმაყოფილა ბრალდების მხარის საჩივარი სასჯელის დამძიმებასთან დაკავშირებით და პირველი ინსტანციის სასამართლოს მიერ გამოყენებული საშეღავათო გარემოება ძალაში დატოვა.¹⁹

არასრულწლოვანი ცნობილ იქნა დამნაშავედ სსკ-ის 179-ე მუხლის პირველი ნაწილით და ამკ-ის 76-ე მუხლის საფუძველზე სასჯელის სახედ და ზომად განესაზღვრა 1 (ერთი) წელი და 04 (ოთხი) თვე. მას ამავე კოდექსის 73-ე მუხლის საფუძველზე, დანიშნული სასჯელის, თავისუფლების აღკვეთის ვადა შეუმცირდა ერთი მეოთხედით და განესაზღვრა თავისუფლების აღკვეთა 01 წლით, რაც ამკ-ის 74-ე მუხლის შესაბამისად, ჩათვალა პირობით და გამოსაცდელ ვადად დაუდგინდა 01 (ერთი) წელი. საგულისხმოა მოსამართლემ რა გარემოებები მიიღო მხედველობაში სასჯელის დანიშნისას. კერძოდ, ის რომ არასრულწლოვანი არ ხასიათდებოდა გამომწვევი ქცევით, არ მოიხმარდა ალკოჰოლსა და სხვა მავნე ნივთიერებებს, არ ავლენდა აზარტული თამაშებისადმი მიდრეკილებას, არ იყო დესტრუქციული ქცევების გამომხა-

ტველი. არასრულწლოვნის დედამ განმარტა, რომ მოზარდს ჰქონდა პროტესტი მამის მიერ ალკოჰოლის მიღების ფაქტებთან დაკავშირებით, რაც იწვევდა მამა-შვილს შორის სიტყვიერ დაპირისპირებას. არასრულწლოვანი კეთილგანწყობას გამოხატავდა დედამამიშვილების მიმართ. იგი ნანობდა მომხდარს და მომავალს უყურებდა ოპტიმისტურად. მას სურდა სწავლის გაგრძელება.

სწორედ ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გათვალისწინებით, მოსამართლემ გამოიყენა ამკ-ის 76-ე მუხლი, კერძოდ, ამ მუხლით გათვალისწინებული საშეღავათო გარემოება და ყაჩაღობის ფაქტზე სასჯელით განსაზღვრულ მინიმუმზე ნაკლები სასჯელი დაუნიშნა არასრულწლოვანს.

ეს გახლავთ ის ნოვაცია, რომელიც ამკ-მა შემოგვთავაზა. კანონით გათვალისწინებულზე ნაკლები ან სხვა უფრო მსუბუქი სასჯელის გათვალისწინება, თუ არასრულწლოვნის მიმართ წარსულში გამამტყუნებელი განაჩენი არ ყოფილა გამოყენებული და არსებობს შემამსუბუქებელ გარემოებათა ერთობლიობა.

კანონმდებლობით განსაზღვრულ ამ საშეღავათო გარემოებით ისარგებლა მოსამართლემ საქმე № 1/2469-16 და ამკ-ის 76-ე მუხლი გამოიყენა.

მოცემულ შემთხვევაში მოსამართლემ არასრულწლოვანს 6 (ექვსი) თვის ვადით თავისუფლების აღკვეთა განუსაზღვრა. საქმე ეხებოდა სიცოცხლის მოსპობის მუქარას დანის გამოყენებით. კერძოდ, 13 ლარის ფულადი თანხის გატაცებას. ინდივიდუალური ანგარიშის შესწავლის საფუძველზე, სასამართლომ იმსჯელა იმის თაობაზე, რომ პირს არ ჰყავდა ოჯახი, მისი საცხოვრებელი ადგილი მუდმივად იცვლებოდა, იგი ქუჩაში ვაჭრობით იყო დაკავებული. სასამართლომ მიიჩნია, რომ არასაპატიმრო სასჯელის გამოყენების შემთხვევაში პირი ვერ შეასრულებდა კანონით მასზე დაკისრებულ მოვალეობას.

მოსამართლეთა მიერ, არასრულწლოვანთა ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გათვალისწინებით, საშეღავათო გარემოებები გამოყენებულ იქნა ზესტაფონის რაიონული სასამართლოსა და თბილისის საქალაქო სასამართლოს მიერ.²⁰

¹⁹ ქუთაისის სააპელაციო სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 12.12.2019 წლის გადაწყვეტილება, №1/ბ-747.

²⁰ ზესტაფონის რაიონული სასამართლოს 20.02.2017 წლის გადაწყვეტილება №1/1-2107; თბილისის საქალაქო სასამართლოს სისხლის სამართლის კოლეგიის 22.03.2016 წლის გადაწყვეტილება.

სასჯელის დანიშვნისას ინდივიდუალური შეფასების ანგარიშის გათვალისწინება მნიშვნელოვანია, ვინაიდან მოსამართლეს სრული წარმოდგენა ექმნება არასრულწლოვანი ბრალდებულის პიროვნების შესახებ.

პირველ რიგში, მოსამართლემ ყურადღება უნდა გაამახვილოს არასრულწლოვნის პიროვნებაზე, მისი ცხოვრების წესზე, წარსულ ცხოვრებაზე, ხოლო აღნიშნულის შემდეგ მხედველობაში უნდა მიიღოს დანაშაულის სიმძიმე.

პროპორციულობის პრინციპის შესაბამისად, იმისთვის რომ სასჯელი იყოს ბავშვის გარემოებების პროპორციული, სასჯელის შეფარდება ინდივიდუალიზებულად უნდა მოხდეს.²¹

დამნაშავის პიროვნება, მისი ინტელექტი, ხასიათის თვისებები, ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, მისი აღზრდის თავისებურებანი, განვლილი ცხოვრება, გამოცდილება, ცხოვრების წესი, უნარ-ჩვევები, მისწრაფებები მხედველობაში უნდა იქნეს მიღებული ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ყოველი დამნაშავის მიმართ.

IV. დასკვნა

სსკ-ის 53-ე მუხლის მე-3 ნაწილი სასჯელის დანიშვნის დროს გასათვალისწინებელ სხვა გარემოებებთან ერთად აუცილებლად უნდა ითვალისწინებდეს დამნაშავის პიროვნებას, როგორც სასჯელის დანიშვნისას გასათვალისწინებელ მნიშვნელოვან გარემოებას.

ყოველ კონკრეტულ სისხლის სამართლის საქმეზე მოსამართლის მხრიდან დამნაშავის პიროვნების შესწავლა არსებითი ხასიათის მქონეა და მნიშვნელოვანია, როგორც სასჯელის სახისა და ზომის შერჩევას, ასევე სასჯელის მიზნების განხორციელების კუთხით. სასჯელი ხომ თავის მიზანს მხოლოდ მაშინ აღწევს, როდესაც ის სამართლიანი, პროპორციული და თანაზომიერია. პირისათვის შეფარდებული სასჯელი სამართლიანი რომ იყოს, იგი უნდა შეესაბამებოდეს დამნაშავის პიროვნებას და მის მიერ ჩადენილი დანაშაულის სიმძიმეს.

სასჯელის მეორე მიზანი – ახალი დანაშაულის თავიდან აცილება – სწორედ დამნაშავის მხრიდან მომავალში დანაშაულის ჩადენის თავიდან აცილებას გულისხმობს და პრევენციული მიზნების განმახორციელებელია.

რაც შეეხება რესოციალიზაციას – ის საკანონმდებლო კუთხით სწორედ დამნაშავის რესოციალიზაციის სახით არის ფორმულირებული .

ამკ საუკეთესო ინტერესის დაცვასთან ერთად მნიშვნელოვნად მიიჩნევს ინდივიდუალური ანგარიშის გათვალისწინებასა და განზოგადებას. საკითხი ასეთი ფორმით უნდა იქნეს შესწავლილი არა მხოლოდ არასრულწლოვანი დამნაშავის მიმართ, არამედ თითოეული პიროვნების მიმართ, რომელმაც დანაშაული ჩაიდინა და რომელსაც სასამართლომ სამართლიანი, პროპორციული და თანაზომიერი სასჯელი უნდა შეუფარდოს.

²¹ *ჰამოლტონი, ქეროლინ*, წიგნში: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სახელმძღვანელო მითითებები, 2011, გვ. 101.